

КУЛТУРА ПОЛИСА
УДК 929JOVANOVIĆ
ПНР

СЛОБОДАН БЈЕЛИЦА
Филозофски факултет
Нови Сад

КРАТКА БИОГРАФИЈА СЛОБОДАНА ЈОВАНОВИЋА

Сажетак: Пре равно 140. година рођен је великан наше науке и културе – Слободан Јовановић. Иза себе је оставио изузетна остварења из области историје, правне науке, социологије, књижевне критике итд. У својој позној старости, у тешким тренуцима Другог светског рата, покушао је да свом народу и својој земљи помогне са места председника владе. После рата, па све до недавно, био је оспораван не само његов политички ангажман, него и његово целокупно дело.

Кључне речи: култура, наука, политика, Слободан Јовановић

Нови Сад, Српска Атина, град који је изнедрио и у коме су стварале генерације културних и националних радника, место је рођења и Слободана Јовановића. Један од најумнијих Срба двадесетог века рођен је 3. децембра 1869. године. Сину једног од водећих србијанских либерала, Владимира, који је у Новом Саду тада живео у емиграцији, име је дала ћерка Светозара Милетића, првака војвођанских либерала. Име Слободан, прво такво у нашем народу, као да је одредило будући Јовановићев живот.

Слободан Јовановић је у Новом Саду провео само рано детињство, да би се 1872. године преселио у престоницу Кнежевине Србије. Тамо је похађао Прву београдску гимназију 1886. године, а наредних година боравио је у Минхену, Цириху и Женеви, где је завршио Правни факултет 1890. године. Након тога је годину

дана у Паризу специјализовао државно право. По повратку у отаџбину постао је чиновник Министарства иностраних дела, односно шеф његовог Просветног одељења, које се бавило црквено-просветним пословима Срба у Турској. За ванредног професора државног права на Правном факултету у Београду Слободан Јовановић је изабран 1897. године, а три године касније и за редовног. У тој високој школи је био запослен све до пензионисања 1940. године. У два наврата (1913. и 1920. године) био је биран за ректора Београдског универзитета. Дописни члан Српске краљевске академије постао је 1905, редовни 1908. а дужност председника Академије обављао је од 1928. до 1931. године.

Током вишедеценијске академске каријере, Слободан Јовановић је нашу културну и научну баштину обогатио за хиљаде и хиљаде страница. Био је историчар, правник, социолог, књижевник и један од твораца особеног „београдског стила” писања. Једна ренесансна свестраност која је красила Јовановића у данашње време се тешко може и замислити, а камоли поновити. Без обзира на то којом се дисциплином и проблемом бавио, писао је убедљиво и доносио луцидне закључке. Његове књиге из области права прави су пример универзитетских уџбеника, док је његов опус о деветнаестовековној Србији још и данас историографски непревазиђен. Најпознатија Јовановићева дела су: *Уставно право Краљевине Србије, Уставно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Уставобранитељи и њихова влада, Друга влада Милоша и Михаила Обреновића, Влада Милана Обреновића, Влада Александра Обреновића, Вођи француске револуције, Политичке и правне расправе, О држави, Из историје политичких доктрина, Записи о проблемима и људима* и многа друга.

Савременици су препознавали величину Слободана Јовановића који је доживео ту част да му, уочи Другог светског рата, буду објављена сабрана дела. О значају Јовановића у свом времену говори и чињеница да је осим Српске Краљевске Академије био члан и следећих научних и књижевних удружења: Матица српска, Нови Сад; Југословенска академија знаности и умјетности, Загреб; Удружење српских писаца и уметника у иностранству, Лондон; School of Slavonic Studies, London; Polska Akademia Umiejtnosci, Krakow; Češka akademija nauka; Athenaeum, London; Institut International de Droit publique, Faculté de Droit, Université de Paris;

Institut International d' Histoire Politique et Constitutionnelle, Sorbonne, Paris; Institut de France, Académie des Sciences Morales et Politiques d' Histoire et Géographie, Paris; Académie Internationale des Sciences et des Letres, Paris; Association Internationale des Langues et Littératures Slaves Modernes, Université de Paris; Institut de Droit Comparé, Faculté de Droit, Université de Paris; Institut International de Philosophie Politique, Université de Paris; Institut Historyczny im Generala Sikorskiego, London; International Association of University Professors and Lecturers, London; Polskie Towarzystwo na Obszynie, London; Federation Internationale des Langues et Literatures Modernes, London.

У доба Слободана Јовановића интелектуалци, па и они врхунски, политички ангажман нису сматрали понижавајућим. И Слободан Јовановић је, још као млад човек, заволео политику. Иако није био страначки опредељен, Јовановић је показивао склоност да се бави политиком и то на један посредан начин, „иза кулиса”. У току Првог светског рата био је близак Апису и његовим завереницима, припадницима организације „Уједињење или смрт!”, а током Другог светског рата је и сам био завереник, потом потпредседник па председник југословенске емигрантске владе. Као еминентни стручњак, уз то и близак политици, био је познат и цењен како међу политичким првацима, тако и на двору. Учествовао је на Париској мировној конференцији 1919. године, као српски експерт за правна питања, а и доцније је био консултован у вези са унутрашњим уређењем југословенске државе. У кулоарима се често помињао у разним комбинацијама за састав владе између два светска рата, али је увек успевао да остане на дистанци према дневној политици. Према још увек недовољно истраженим подацима припадао је завереничком друштву које је, увече Другог светског рата, покушавало да свргне Стојадиновићеву владу и промени курс југословенске спољне политике, који се опасно накривио ка Силама Осовине.

Отвореније се умешао у политику половином 30-тих година, када је био главни иницијатор оснивања Српског културног клуба, као ванстраначке националне организације, формално створене ради неговања српске културе али у ствари дубоко политизоване. Почетком 1937. године, по отпочињању делатности клуба, постао је његов председник. Под паролом „Јако Српство –

јака Југославија”, која је стајала у заглављу *Српског гласа*, органа Српског културног клуба, његови чланови су, предвођени Слободаном Јовановићем, у јавности ватрено иступали против споразума Цветковић-Мачек и стварања Бановине Хрватске. Такође, Јовановић је упозоравао кнеза Павла на погубност политике приступања Југославије Тројном пакту. После пуча и догађаја од 26/27. марта, ушао је у владу као њен потпредседник. Током краткотрајног Априлског рата оптуживао је Хрвате за издају земље, коју је и сам морао да напусти и да се поново нађе у емиграцији.

Душана Симовића је, на месту председника владе, Слободан Јовановић наследио 11. јануара 1942. године. За министра војног именовао је, упркос противљења неких емиграната, четничког вођу Дражу Михаиловића. Истовремено, политичко крило Равногорског покрета, његов Централни национални комитет, предводили су Драгиша Васић и Стеван Мољевић, челници Јовановићевог Српског културног клуба. Политичка, па и приватна судбина Слободана Јовановића од тог тренутка била је чврсто везана за будућност Драже Михаиловића и његовог покрета. Јовановић се слагао са Михаиловићевом стратегијом „чекања”, али је ипак повремено од њега тражио да се више борбено ангажује, како би се задовољили Британци. Такође је инсистирао да се прекине било каква сарадња са окупатором, био он и италијански. Од владе СССР-а тражио је да се партизани потчине Дражиној команди. Сматрао је да су комунисти изазвали грађански рат против четника, са циљем преузимања власти. Јовановићева влада је имала негативан став и према колаборационистима које је предводио Милан Недић, кога је чак ставила под фамозно слово „З”.

Преузевши одговорну функцију у поодмаклим годинама, Јовановић се суочио са многобројним потешкоћама, укључујући и страначку и националну подељеност унутар сопствене владе. Но, за разлику од већине српских емигрантских политичара, Јовановић никада није изгубио веру у Југославију. Није био склон идеји Велике Србије, већ се залагао за федералну Југославију, састављену од словеначке, хрватске и српске јединице, у оквиру које би биле и Македонија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Војводина и Косово и Метохија. У пролеће 1943. године Британци су почели да врше притисак на Јовановића да заузме оштрији курс према свом министру војном. Он је покушавао да их наговори да пораве

на постизању примирја између четника и партизана, али је ипак је подсећао Дражу да се тргне из летаргије и да приступи оружаним акцијама. Јовановићева влада је пала јуна 1943. године због одбијања британског захтева да се дистанцира од Драже Михаиловића. Но, све до самог краја рата Јовановић није могао да поверује да ће Британци напустити Михаиловића.

Као државник није се показао дораслим изазовима који су пред њим стајали. После рата, у емигрантској литератури, од стране више аутора Слободан Јовановић је означен као пуко оруђе у рукама групе амбициозних официра. Јовановић је 1946. године у Београду, на суђењу Дражи Михаиловићу и његовим сарадницима, осуђен као ратни злочинац и издајник на двадесет година затвора и на губитак грађанске части, конфискацију целокупне имовине и губитак држављанства. У то време он се залагао за обарање комунистичког режима у земљи, у коју сврху је у Лондону образовао и предводио Југословенски народни одбор, састављен од грађанских политичара - емиграната, углавном Срба. Све до смрти није престајао да објављује написе уперене против комунистичке власти у Југославији, али и политичко-историјске анализе минулих деценија. Један од Јовановићевих закључака, коме, чини се, тек треба посветити пажњу, јесте и онај да је српска политика између два рата трошила своју енергију на расправе са Хрватима и Словенцима, уместо да консолидује своје позиције на југу – у Македонији и на Косову и Метохији.

Слободан Јовановић је умро децембра 1958. године, у својој деведесетој години, у једном скромном стану у Лондону, у емиграцији у којој се и родио. Његова дела су у комунистичкој Југославији била проскрибована. Само је Матица српска 1963. године, у скромном тиражу, штампала *Портрете из историје и књижевности*. Тек пред светски слом комунизма јавила се идеја да се домаћа јавност упозна са великим делом Слободана Јовановића. Међутим, покушај да се издају *Изабрана дела Слободана Јовановића* осујетило је 1985. године председништво Градског комитета Савеза комуниста Београда, а та намера је остварена тек 1990. године. Слободан Јовановић је судски рехабилитован тек 2007. године, а кости му још увек почивају у туђини.

Литература:

- Даутовић Сава и Цветићанин Радивој (1991), *Повратак изгнаника*, Београд
- Деспотовић Љубиша (2001), *Социологија демократије*, Нови Сад
- Димић Љубодраг (2001), *Историја српске државности - Србија у Југославији*, Нови Сад
- Јовановић Владимир (1988), *Успомене*, Београд
- Јовановић Слободан (1990-1991), *Сабрана дела*, Београд
- Казимировић Васа (1995), *Србија и Југославија 1914-1945*, Крагујевац
- Петрановић Бранко (1992), *Србија у Другом светском рату 1939-1945*, Београд

Summary: Slobodan Jovanović was born in Novi Sad in 1869. He was prominent jurist, historian, sociologist and writer. He was professor of the University of Belgrade's Law School. He became Yugoslav deputy prime minister in 1941, and prime minister in 1942. He was dismissed in 1943. He was sentenced to twenty years jail by communists but he spent his last years in exile. He died in London in 1958.

Key words: Culture, Science, Politics, Slobodan Jovanović